

*Плетенецька Ю. М.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету**Линтвар О. М.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

ПЕРЕКЛАД УМОВНИХ РЕЧЕНЬ КЛАСИЧНОГО ТА СУЧАСНОГО РОМАНІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню умовних речень класичного та сучасного англійського романів та визначенню особливостей перекладу та труднощів, які постають перед перекладачами під час відтворення англійських умовних речень українською мовою. Насамперед під час перекладу англійських умовних речень українською мовою перекладач повинен усвідомити, що він має справу саме з умовною конструкцією, а не з іншими складними чи навіть простими за своєю структурою реченнями, оскільки умовне речення не завжди вводиться у повідомлення за допомогою сполучника *if*, який подеколи взагалі опускається. Детальне заглиблення в оригінал дозволяє відчутти семантичні відтінки умовності окремих речень, позаяк саме правильне розуміння матеріалу є визначальним кроком на шляху до адекватного перекладу.

Подібне граматичне оформлення англійських та українських умовних конструкцій нульового типу та I типу значно полегшує процес перекладу. Уваги заслуговує переклад умовних речень II і III типу, які представляють нереальну умову, а також речень змішаного типу. Такі умовні конструкції можуть організовуватися за двома моделями: нереальна умова в минулому та її можливий теперішній наслідок або нереальна теперішня умова та її імовірний наслідок у минулому. Правильне розуміння моделі умовного речення змішаного типу дозволить перекладачеві правильно розпізнати семантику повідомлення та адекватно її відтворити в перекладі.

Однією з особливостей перекладу англійських умовних речень українською мовою є засоби безпосереднього відтворення категорії умовності. Для англійських умовних речень не є обов'язковою наявність сполучників чи конекторів умовності. На противагу їм українські умовні речення майже завжди містять засоби вербалізації категорії умовності.

Труднощі під час перекладу також можуть викликати речення, що не містять формальних маркерів умовності, але виражають умовність дії за рахунок контексту. До таких речень належать англійські умовні конструкції з безсполучниковим типом зв'язку, які в українській мові обов'язково повинні відтворюватися.

Розмовний характер тексту сучасного роману вводить деякі обмеження як на вживання умовних речень в оригіналі, так і на їх відтворення в перекладі.

Ключові слова: умовні речення, переклад, сучасний роман, класичний роман, конектори умовності.

Постановка проблеми. Варто зазначити, що умовні речення отримали достойне висвітлення в науковій літературі.

Типологічний аналіз умовних конструкцій здійснювали американський вчений Джозеф Грінберг [4], британський мовознавець Бернар Комрі [2], американські вчені Барбара Денсіґ'єр та Ів Свіцер [3], датський лінгвіст Пітер Хардер [5]. Сучасний мовознавець О.І. Кхелілі систематизувала класифікації різних науковців та виокремила такі комунікативні функції умовних речень у сучасній англійській мові, як припущення, казуальність (причинність), контроль, вибачення, погроза, пояснення, інструкції, обіцянки, (сувора) вимога, переговори [6, с. 224].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували умовні речення і як проблему теоретичного синтаксису в межах формально-граматичного та функціонально-семантичного підходів, зокрема, такі зарубіжні та вітчизняні лінгвісти, як К.С. Грецька, Н.Ю. Кисельова, І.М. Копанєва, Б. Денсіґ'єр, Ф. Палмер, Р. Квірк, П. Хардер, Р. Лангакер та інші. Проте розгляд умовних речень у перекладознавчому аспекті за умови зіставлення класичного та сучасного їх потракування в художній літературі не проводився. Попередньо проведене дослідження [10] граматичних типів умовних речень роману Джейн Остін «Гордість та упередження» і роману Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою», а також їхніх семантичних особливостей дає нам змогу зосередити свою увагу на труднощах перекладу умовних речень.

Передусім це питання є актуальним, оскільки наразі не існує структурованої роботи, яка б розкривала проблеми та труднощі перекладу англійських умовних речень українською мовою, позаяк перекладацький аспект умовних речень не є повністю дослідженим. Тож **метою статті** є проведення зіставного аналізу умовних речень класичного англійського та сучасного романів і визначення особливостей перекладу англійських умовних речень.

Свій аналіз таких особливостей ми зосередили на класичному англійському романі Джейн Остін «Гордість та упередження» та його перекладі, виконаному Ганною Лелів, а також на сучасному романі Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою» та його перекладі Надії Хасцької.

Виклад основного матеріалу. Насамперед під час перекладу англійських умовних речень українською мовою перекладач повинен усвідомити, що він має справу саме з умовною конструкцією, а не з іншими складними чи навіть простими за своєю структурою реченнями, оскільки умовне речення не завжди вводиться у повідомлення за допомогою сполучника *if*,

який подеколи взагалі опускається. Детальне заглиблення в оригінал дозволяє відчутти семантичні відтінки умовності окремих речень, позаяк саме правильне розуміння матеріалу перекладу є визначальним кроком на шляху до адекватного перекладу.

Граматичне оформлення англійських умовних конструкцій нульового та I типу збігається з граматичним оформленням відповідних їм українських умовних конструкцій, що значно полегшує процес перекладу. Особливу увагу слід приділити перекладу умовних речень II і III типу, які представляють нереальну умову, а також речень змішаного типу.

Хоча підрядна частина англійського умовного речення II типу вводиться за допомогою минулого простого часу, а головна частина – за допомогою майбутнього простого часу з точки зору минулого, перекладач повинен пам'ятати про таку кореляцію часів в англійському реченні та не забувати, що із семантичної точки зору конструкція стосується теперішнього часу, і відповідним чином відтворювати її українською мовою.

Під час перекладу англійських умовних речень III типу варто звернути увагу на те, що такі речення стосуються нереальної умови в минулому, тому українською мовою передавати їх теж треба з огляду на минулий час.

Особливу складність представляє переклад речень змішаного типу на безпосередньому етапі їх сприйняття та розуміння. Умовні конструкції змішаного типу можуть організовуватися за двома моделями: нереальна умова в минулому та її можливий теперішній наслідок або нереальна теперішня умова та її імовірний наслідок у минулому. У сучасному англійському романі такі речення не завжди оформлюються за традиційними моделями, що ускладнює їх переклад. Правильне розуміння моделі умовного речення змішаного типу дозволить перекладачеві розпізнати семантику повідомлення, комунікативну функцію та адекватно їх відтворити в перекладі.

Проаналізувавши переклад умовних конструкцій обох романів, варто зазначити, що перекладачі завжди звертають увагу на граматичне оформлення речення оригіналу, що сприяє адекватності його відтворення в перекладі.

У ході наукової розвідки ми прослідкували певну тенденцію. Англійські складнопідрядні умовні речення, в яких головна та підрядна частина за будовою є самостійними двоскладними реченнями, українською мовою відтворювалися як складнопідрядні умовні речення з різними типами односкладних речень. Таким прикладом може бути речення *If you wanted to retrain, I'd be happy to point you in the right direction* [8, p. 18] – *Якщо хочете перекваліфікуватися, радо скерую вас у правильному напрямку* [7, с. 21]. В українському перекладі воно відтворено як складнопідрядне умовне речення, головна та підрядна частина якого за своєю будовою є односкладними означено-особовими реченнями.

Твір Джорджо Мойєс є сучасним англійським романом, буденне спілкування героїв якого носить розмовний характер, що впливає на послаблення мовних правил, зокрема тих, що стосуються формулювання умовних речень. Цей факт яскраво демонструють такі речення роману, як *Surely, if we can get him on that pathway, we'll be okay* [8, p. 182]? – *Якщо ми зможемо дібратись до доріжки, все буде гаразд* [7, с. 150], *If I do that, I lose my Jobseeker money, right?* [8, p. 19] – *Якщо я це зроблю, втрачу допомогу з безробіття, так?* [7, с. 21]. У цих реченнях спостерігається нівелювання правил формулювання питаль-

них речень. За метою висловлювання вони є питальними, а за структурою – розповідними. Розмовний стиль спілкування героїв роману «До зустрічі з тобою» демонструє нівелювання інших граматичних правил. Наприклад, *If you miss the bloody plane...I'm never talking to you again* [8, p. 463] – *Якщо ти не встигнеш на літак ... то я більш ніколи не розмовлятиму з тобою* [7, с. 365]. Подібна тенденція є характерною лише для сучасного роману.

Іншою особливістю перекладу англійських умовних речень українською мовою є засоби безпосереднього відтворення категорії умовності. Дослідивши англійські умовні конструкції романів, що вводяться за допомогою умовних сполучників та конекторів, а також умовні конструкції, що функціонують без сполучників, та порівнявши їх кількісні показники, можна зробити висновок, що для англійських умовних речень не є обов'язковою наявність сполучників чи конекторів умовності. На противагу їм українські умовні речення майже завжди містять засоби вербалізації категорії умовності.

Слід також зазначити, що безсполучниковим типом зв'язку головної та підрядної частини англійського складнопідрядного умовного речення характеризуються лише умовні речення роману Джейн Остін «Гордість та упередження». Умовності реченням з безсполучниковим типом зв'язку надає зворотній порядок слів. Наприклад, *Had he done his duty in that respect, Lydia need not have been indebted to her uncle...* [1, p. 298] – *Якби він виконав свій обов'язок, то Лідія не була б у боргу перед своїм дядьком...* [9, с. 298]. Умовні речення з безсполучниковим типом зв'язку вважають застарілим явищем, що й пояснює відсутність таких речень у сучасному романі.

Розмаїття англійських підрядних сполучників та конекторів не завжди можна відтворити українською мовою. Більшості англійських сполучників та конекторів відповідають українські підрядні умовні сполучники: якщо, якщо, як, аби, коли, коли б, якщо...то. Проте не всі умовні речення структурно оформлюються за допомогою загальноприйнятих складнопідрядних структур та сполучників умовності, а умовна семантика може бути представлена різними синтаксичними структурами. Труднощі під час перекладу також можуть викликати речення, що не містять формальних маркерів умовності, але виражають умовність дії за рахунок контексту. До таких речень належать англійські умовні конструкції з безсполучниковим типом зв'язку, які в українській мові обов'язково повинні відтворюватися як звичайні умовні речення зі сполучниковим підрядним типом зв'язку.

Під час зіставного аналізу умовного складу двох романів було з'ясовано, що конструкція *If I were you ...*, яка вживається здебільшого для надання порад та рекомендацій та перекладається українською мовою як «На твоєму місці, я б...» зустрічається виключно в класичному англійському романі (*But, if I were you, I would stand by the nephew* [1, p. 375]. – *Проте на Вашому місці, я би став на бік її племінника* [9, с. 375]). У сучасному англійському романі не було виявлено зразків такої конструкції.

Прикметним є вживання в англійському оригіналі конструкції *to be going to...* Така конструкція українською мовою відтворюється як «мати намір, збиратися, планувати...» і може слугувати заміною простому часу в головній частині англійського складнопідрядного умовного речення I типу. Наявність значної кількості складнопідрядних умовних речень із цією

конструкцією в романі Джордж Мойєс (*This chicken is going to be spoiled if he's much longer* [8, p. 227]. – *Курка зіпсується, якщо він затримається довше* [7, с. 184].; *So if he wants me to go to Switzerland, then yes, I am going to go* [8, p. 461]. – *І якщо він хоче, щоб я поїхала до Швейцарії, – я поїду* [7, с. 363]) та відсутність таких речень у романі Джейн Остін дозволяє засвідчити той факт, що такі умовні речення є характерними лише для сучасного англійського роману.

Ще однією особливістю, яку необхідно враховувати під час перекладу англійських умовних речень українською мовою, є пунктуація. В українській мові між частинами складнопідрядного, зокрема умовного речення, завжди ставиться кома незалежно від позиції підрядної частини. В англійській мові навпаки – позиція підрядної частини має вирішальну роль під час розстановки розділових знаків. Для англійського складнопідрядного речення справджується таке правило: якщо підрядна умовна частина передує головній між ними ставиться кома (*If we'd had more time, would this have been different?* [8, p. 432] – *Якби ми мали більше часу, це щось змінило б?* [7, с. 342]), якщо головна частина передує умовній, кому між ними ставити не потрібно (*Would we have done this if my sister hadn't needed my room at home?* [8, p. 314]. – *А ми б з'їхалися, якби сестрі не потрібна була моя кімната?* [7, с. 251]).

Висновки. Отже, на основі ґрунтовного дослідження умовних конструкцій англійського класичного та сучасного романів та їх перекладів нам вдалося з'ясувати деякі труднощі перекладу англійських умовних речень українською мовою та виокремити основні моменти, на які слід зважити перекладачеві.

Насамперед перекладач має точно відчувати семантичні відтінки умовності окремих речень, оскільки правильне розуміння матеріалу перекладу є першим та надзвичайно важливим кроком на шляху до адекватного перекладу. Слід також зважати на порядок головної та підрядної частин умовного речення. Для українського перекладу більш традиційною є модель, за якої підрядна умовна частина стоїть на першому місці, а головна – на другому. Тож в українському перекладі читач спершу знайомиться з умовою, а вже потім – з її можливим наслідком.

Реченням мови оригіналу меншою мірою притаманні сполучники та конектори умовності. Речення мови перекладу нагромадять частіше містять засоби вербалізації категорії умовності.

Важливо правильно виявити та зрозуміти умовну конструкцію, а також застосувати узгодження часів у перекладі, зважаючи на різну граматичну будову англійського та українського речення.

Окремої уваги в процесі перекладу також заслуговують значні відмінності в англійській та українській пунктуації, в складнопідрядних умовних реченнях.

Перспективою подальших досліджень умовних речень може стати комунікативна функція умовного речення та її відтворення в перекладі англійських умовних речень українською мовою.

Література:

1. Austen J. *Pride and Prejudice*. Kyiv, 2015. 382 p.
2. Comrie B. *Language universals and linguistic typology: syntax and morphology*. Oxford : Blackwell ; Chicago: University of Chicago Press, 1981.
3. Dancygier B., Sweetser E. *Mental Spaces in Grammar: Conditional Constructions*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005.

4. Greenberg J. *Language typology: A historical and analytic overview*. Mouton, 1974.
5. Harder P. *Functional Semantics: A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. New York : Mouton de Gruyter, 1996. P. 24–33.
6. Кхелілі О.І. Комунікативні функції англійських умовних речень в історичній перспективі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. № 63. С. 223–227.
7. Мойєс Дж. До зустрічі з тобою ; пер. з англ. Н. Хаєцької. Харків, 2017. 384 с.
8. Moyes J. *Me before you*. London, 2012. 504 p.
9. Остін Д. Гордість і упередження ; пер. з англ. Г. Лелів. Київ, 2015. 382 с.
10. Плетенецька Ю.М. Семантичний поділ умовного складу класичного та сучасного романів в аспекті перекладу. *Науковий журнал: Мова: кодифікація, компетенція, комунікація*. Черкаси, 2019. С. 60–73. DOI: <https://doi.org/10.24025/2707-0573.1.2019.169317>

Pletenetska Yu., Lyntvar O. Translation of conditional sentences in classical and modern novels: comparative aspect

Summary. The article is devoted to the research of conditional sentences of classical and modern English novels as well as the definition of translating peculiarities and difficulties that translators face during the translation of English conditional sentences into Ukrainian. First of all, when translating English conditional sentences into Ukrainian, the translator must realize that he is dealing with a conditional construction and not with other complex or even simple sentences. Because the conditional sentence is not always entered into the message by the if connector, which is sometimes omitted altogether. A deep dive into the original allows one to feel the semantic connotations of the conditionality of individual sentences, since the correct understanding of the translation material is a decisive step on the way to an adequate translation.

Similar grammatic structure of English and Ukrainian conditional sentences of Type 0 and Type 1 simplifies significantly the process of translation. Translation of the 2 and the 3 Types that represent unreal condition, as well as mixed Type sentences are especially noteworthy. These conditional sentences can be organized in accordance with two models: unreal condition in the past and its possible present consequence or unreal present condition and its possible past consequence. The correct understanding of the conditional sentence model of mixed Type enables the translator to recognize the semantics of the message accurately and to give it adequate translation.

One of the peculiarities of English conditional sentences' translation into Ukrainian is the means of direct translation of the category of conditionality. The research allows to conclude the presence of conjunctions and linking words of conditionality is not obligatory. As opposed, Ukrainian conditional sentences almost always have the means of verbalization of the conditionality category.

Sentences that do not have formal marks of conditionality but express the conditionality of the action by means of context can constitute difficulties during translation. These sentences include asyndeton English conditional constructions that have to be translated in the Ukrainian language.

The colloquial character of the text of modern novel imposes some restrictions on both the use of conditional sentences in the original and their translation.

Key words: conditional sentences, translation, modern novel, classical novel, conditionality conjunctions.